

Wendel Avisan

wendelas vänner

nr 42 december 2009

★ ATLANTIS VÄLJER UR VÄRLDSLITTERATUREN

H.E. Schack

Fantasterna

ÖVERSÄTTNING ELISABETH GENELL STORM
FÖRORD SÖREN ULRIK THOMSEN OCH FREDERIK STJERNFELT
EFTERORD PER ERIC MATTSSON

ÄNTLIGEN...
DANSK
KLASSIKER
PÅ
SVENSKA
EFTER
152 ÅR

LÄS OM

SCHACK OCH HANS ROMAN

WENDELAPRISTAGARNA 2009

VÅRT YTTRANDE I
STADSPLANEFRÅGAN

OCH MYCKET ANNAT

innehåll

Releaseparty för Fantasterna 24 januari.....	3
Schacks liv och svenska anknytning av Per Eric Mattsson.....	5
En översättares glädjeämnen och vedermödor av Elisabeth Genell Storm.....	7
Poul Bjerre och Hans Egede Schack av Per Eric Mattsson.....	8
Fanny Hebbe Schack Vedel av Peter Vedel.....	9
Wendelapristagarna 2009.....	10
Wilhelmina Lagerholm och Signe Hebbe av Helena Hegart.....	12
Wendelas Vänners yttrande över samrådsförslaget.....	14
Apropå en 75-årsintervju och en bortglömd Almqvistsamling i Wendela Hebbes Hus av Per Eric Mattsson.....	17
Hiertas varumärke lever vidare av Sven Erik Rönnby.....	18
Elisabeth Söderström död av Inga Lewenhaupt.....	20
Albert Engström och Hebbarna - en lustighet av Per Eric Mattsson.....	21
Är du frisk? Mazzarella ger dig svar av Ami Lönnroth.....	22
Äntligen en roman att låta sig slukas av av Ami Lönnroth.....	23

Den fine humanisten och kulturkämpen Per A Sjögren, död sedan 1996, och en gång ordförande i Wendelas Vänners "systerförening" Almqvistsällskapet hade ett kungsord som, har det sagts, han ofta återkom till:

Det gäller att skapa uthållighet. Uthålligheten avgör allt. Alla andra egenskaper saknar betydelse om uthålligheten saknas.

Jag kom att tänka på detta kungsord när jag såg att det var i en A v i s a från december 2003 som vi för första gången skrev om Wendela Hebbes

måg Hans Egede Schack och om hans klassiska danska roman Phantasterne. Boken borde ges ut på svenska vilket förvånande nog aldrig skett, tyckte vi då. Efter kontakt med Peter Luthersson på Atlantis förlag började det hela att rulla.

Efter sex år har boken nu äntligen kommit från trycket så nog har vi varit uthålliga alltid. Återstår att se om Lars Hiertas spådom att boken kommer att omges av en "krans av odödlighet" slår in.

*Per Eric Mattsson
ordf. i Wendelas Vänner*

Förstasidan

Under en Sverigevistelse på 1840-talet målades Hans Egede Schack av Alexis Wetterberg. Han var bror till Carl Anton Wetterberg, som använde pseudonymen Onkel Adam, och som skrev populära berättelser för olika tidningar bl a Aftonbladet. Tavlans finns hos Henrik Hjortdal i Köpenhamn, ättling i sjätte led efter Wendela. Den är i olja och 22x23 cm i storlek.

WENDELAS VÄNNER

UR STADGARNAN

Wendelas Vänner är en ideell, politiskt obunden förening med syfte att rädda och bevara Wendela Hebbes Hus från Snäckviken i Södertälje och att sprida kännedom om författaren och journalisten Wendela Hebbe och operasångerskan Signe Hebbe och deras pionjärgärningar i svenskt kulturliv.

MEDLEMSKAP

Årsbetalande medlem kr 150:-
Familjemedlem, samma adress kr 50:-
Ständig medlem kr 1.800:-

POSTGIRO BANKGIRO

985920-8 362-0879

STYRELSE

Ordförande
Per Eric Mattsson, 08-550 305 84
Vice ordförande
Signe Andersson, 08-550 139 87
Övriga
Karin Bergstedt, 08-55060974
Maud Fischer, 08-55013462
Helena von Hofsten, 550-49346
Annika Hult, 08-55049177
Nils Linder, 08-55037706
Ami Lönnroth, 08-550 305 84
Anna-Britt Piuva, 08-55170860
Eva Rehme, 08-55010140
Hedersordförande
Inga Lewenhaupt, 08-20 15 07

WENDELAVISAN

Per Eric Mattsson
per.eric@bibliobi.com
Sven Erik Rönnby, 08-55016478
ronnby.s@telia.com

HEMSIDA

<http://wendelasvanner.se>
E-MAIL
info@wendelasvanner.se

WENDELA HEBBES HUS

Vettersgatan 4
15171 Södertälje

Restaurangen
08-55086675
bankgiro 5147-0342

Butiken och bokenkalk
Kerstin Holmerin, 0855037072

Välkommen på release för Fantasterna

SÖNDAGEN DEN
24 JANUARI KL 15
I WENDELA HEBBES HUS

Lars Lönnroth, professor emeritus i litteraturvetenskap vid Göteborgs universitet medverkar och berättar om bakgrund till den popularitet som denna danska klassiker har rönt i sitt hemland. Han säger så här om boken:

Jag ser Schacks *Fantasterna* som Danmarks motsvarighet till Flauberts *Madame Bovary*. De två romanerna kom ut samma år och representerar den idealrealism som kom att förebåda det moderna genombrottet.

Lars Lönnroth har tidigare bl a varit professor i litteratur vid Aalborgs universitet och under en period kulturchef på Svenska Dagbladet.

Vid bokreleasen blir det också korta inlägg av Elisabeth Genell Storm, som översatt boken från danska och av Per Eric Mattsson, som skrivit efterordet om Schacks liv och svenska anknytning.

Peter Luthersson på Atlantis förlag, som gett ut boken i sin klassikerserie, kommer också att finnas på plats. Kanske också några danska ättlingar till Schacks hustru Fanny Hebbe.

Avslutningsvis kommer Lars Lönnroth att kort presentera sina nyutkomna memoarer *Dörrar till främmande rum* – minnesfragment. Den boken har liksom *Fantasterna* givits ut av bokförlaget Atlantis. Möjlighet ges att köpa båda böckerna till specialpris.

Phantasterne kom ut till julen 1857. Författaren Hans Egede Schack var gift med Wendela Hebbes äldsta dotter Fanny. Han dog redan 1859 endast 39 år gammal.

VAD HANDLAR FANTASTERNA OM?

Ur dedanska akademiledamöterna Frederik Stjernfelts och Søren Ulrik Thomsens förord:

Man kan sammanfatta Hans Egede Schacks (1820–1859) uppseendeväckande bok *Fantasterna*, som utkom 1857, kort efter det demokratiska Danmarks födelse 1849, genom att utgå direkt från titeln: den är en uppgörelse med överdrivet romantiskt fantiserande. Det vilda fantasteriet i boken, antingen det är sexuellt eller socialt, anknyter till feodalismen eller romantiken, till och med till galenskapen, medandet mermåttfulla och rekommendabla sysslandet med fantasin förbindes med politisk liberalism. Ur denna synvinkel är boken en demokratiska Danmarks litterära dopattest, samtidigt som den pekar framåt mot naturalism och realism i det psykologiska porträttet av de tre olika typer av fantaster som den är uppbyggd kring.

Det är en klar, nästan pedagogisk disposition i bokens själva konstruktion: man följer tre vitt skilda »fantaster« från barnsben fram till dess att deras vuxna karriärvägar avtecknar sig. Som barn är de vänner och träffas och fantiserar under en stor ek. Conrad är brorson och arvtagare till en själländsk godsägare, Thomas är herdegosse vid godset och Christian är son till den lokale prästen. Conrad är jagberättaren och huvudpersonen, vars livslånga kamp med fantasteriet utgör bokens centrala bildningshistoria; på så vis är boken, som det ofta har påpekats, en liberal version av den klassiska bildningsromanen.

Övers. Elisabeth Genell Storm

Hans Egede Schacks Phantasterne från 1857 nu på svenska

Hans Egede Schack (1820-1859) gifte sig 1854 med Wendela Hebbes äldsta dotter Fanny. Som ung entusiastisk skandinavist kom han i mitten av 1840-talet till Uppsala och Stockholm. I Stockholm umgicks han i Aftonbladskretsen och lärde känna Lars Hierta, Love Almqvist och Wendela Hebbe. Han var högt begåvad och blev framgångsrik som akademiker, ämbetsman och författare men bohemisk och hypokondrisk och snart märkt av en dödlig sjukdom.

Vid juletid 1857 utkom hans roman Phantasterne. Boken fick ett gott mottagande också i Sverige. I ett brev till Schack 1858 tackar Hierta för boken och säger sig aldrig "ha läst något arbete av det slaget med så oblandad njutning". Han jämför den med Almqvists Törnrosens bok men skriver att den stora skillnaden är att "hos Almqvist genomgår någonting förryckt och virrigt i konceptionen det hela, då däremot Phantasterne avhandlar till en del förryckta idéer med den fullkomligaste jämvikt och överlägsenhet." Han talar om den godmodighet och humor "som leker på ytan av den fina och bitande satiren" och förespår den "en krans av odödlighet".

IAftonbladet recenserade August Sohlman, som då ägde tidningen, boken den 7 juli 1858. Den långa recensionens "totalomdöme" blev att "den på det hela taget är en av de intressantaste företeelser, som Skandinavians skönlitteratur under de senaste åren har att uppvisa"

IDanmark har boken utkommit i flera upplagor och betraktas som en av landets stora klassiker. Den finns nu även som nätupplaga. Läs mer om Schack, hans liv och boken på följande sidor.

Fantasterna ges ut i Atlantis klassikerserie med officiell utgivningsdag den 20 januari 2010.

Den har översatts av Elisabeth Genell Storm, fil kand i bl a nordiska språk och f d biblioteks- och kulturchef i Kungälv. De danska akademiledamöterna Frederik Stjernfelt och Søren Ulrik Thomsen har skrivit förordet. De finns på svenska med boken Kritik av den negativa uppbyggligheten (Ruin 2007). Wendelas Vänners ordförande Per Eric Mattsson har skrivit ett efterord om Schacks liv och svenska anknytning.

Den danske litteraturhistorikern Ib Ostenfeld skrev i förordet till en utgåva 1959 av några av Schacks brev följande:

Det finns i dansk litteratur tre eller fyra romaner eller större berättelser som har komponerats utifrån den mest omsorgsfulla plan, och vilkas innehåll är genomarbetat å det noggrannaste i överensstämmelse med denna plan; och som, slutligen, genom denna noggrannhet, som har krävt många år av författarens liv, har blivit en dold litterär bild av den mogna författarens personlighet med dess många geologiska lager, dess gruvgångar och inre gallerier; icke, som så många diktverk, endast en lyriskt blänkande ögonblicksbild av en slumpartad diktarstämning.

Personlighetens innersta malmstoff har fått sin fullkomligt träffande utformning.

Till dessa verk kan räknas P.M. Möllers En dansk students äventyr (trots fragmentariskt utförande), och J. P. Jacobsens Niels Lyhne. Men till dem hör även Schacks Fantasterna.

För alla tre författarna gäller, att de har burit sina livsproblem tiden ut, som en kvinna på sitt foster. De har så djupgående lyssnat till sitt sinnes grundton, att den till sist har tagit gestalt och har kommit till världen som en avbildning, ett eko, av deras personlighets grundackord.

Om man tar ner Fantasterna från hyllan, har man en trygg känsla av att i handen hålla ett hundra procentigt gediget, lödigt konstverk, som väger precis vad det ger sig ut för, och som sida för sida infriar de förväntningar, man under handlingens gång ställer på det.

Övers. E.Genell Storm

Schacks liv och svenska anknytning

SAMMANDRAG AV EFTERORDET UR FANTASTERNA
AV PER ERIC MATSSON

Hans Egede Schack föddes 1820 i södra Sjöland. Han entusiasterades tidigt av den skandinaviska rörelsen, som började växa sig stark mot mitten av 1800-talet. Romantiken under 1800-talets första decennier skapade grogrund för studentskandinavismen, som i sin tur eldade den politiska opinionen.

1843 ägde det första skandinaviska studentmötet rum. Studenter från Köpenhamn och Lund for utefter Sveriges ostkust till Uppsala under stor uppmärksamhet från pressen. Schack var med på resan och lyssnade till de högstämde talen i Stockholm och Uppsala. Han kom hem övertygad om nödvändigheten av Nordens politiska enhet, en övertygelse som han behöll hela livet.

Två år senare, i december 1845, återkom Schack till Sverige för att läsa juridik i Uppsala. Där tycks han ha charmat alla i sin omgivning och umgicks med hög och låg. Inte minst de vackra adeliga damerna flockades kring honom. Om man har tillgång till dator kan man gå in på Wendelas Vänners hemsida och under fliken Schack läsa ett riktigt roligt brev som Schack skrev hem till sina danska släktingar.

Efter drygt ett halvår i Uppsala reste Schack till Stockholm där han togs om hand av tre själsfränder i Aftonbladskretsen, Lars Johan Hierta själv, Carl Jonas Love Almqvist och framför alla Wendela Hebbe. Hierta ägde vid denna tid fortfarande

Aftonbladet, som han själv startat femton år tidigare. Han var engagerad liberal politiker i adelsståndet och framgångsrik företagare. Sedan gamle kungens död 1844 hoppades man på en liberal utveckling i landet. Med Hierta kom Schack i ett mycket gott förhållande, vilket inte minst märks i deras brev. Schack medarbetade också sporadiskt i Aftonbladet och han umgicks med planer att starta en skandinavisk tidning tillsammans med Hierta.

Wendela Hebbe var vid denna tid anställd av Hierta på Aftonbladet. Sedan hennes man flytt utomlands undan konkurs flyttade hon 1841 med sina tre döttrar, då åtta, sex och fyra år gamla, från Jönköping till kontraktsanställning på Aftonbladet. Vid tiden för Schacks besök hade hon just färdigställt sin roman *Brudarne* och var mitt inne i en betydelsefull social gärning. Sedan några år hade hon sommarviste i Hågelby i Botkyrka. Av flera brev att döma tycks Schack ha trivts som fisken i vattnet i det glada sällskapsliv som förekom där. Småflickorna Hebbe tänkte på hans glada leklynne och över "Wendelas ryck av svart

Wendela Hebbe i brev 1850 till Hans Egede Schack:

Men du, fria människa, lärka i rymden, hjort i bergen, bäck i ängen, vind i skyn, kommer icke du över till Sverige till mig och dina niècer? Se det vore ett vänskapsprov som skulle bli prisat vida i Nord.

melankoli lyckades han sprida ett rosenkimmer". Wendela var 12 år äldre än Schack och äldsta dottern Fanny lika mycket yngre.

När Schack om hösten 1846 for hem till Danmark följdes han av Lars Hierta och Wendela Hebbe genom Göta kanal ända till Jönköping där han presenterades för Wendelas mor, prostinnan Maria Åstrand, 72 år gammal och med bara kort tid kvar i livet.

Efter att som frivillig ha deltagit i Danmarks krig mot Tyskland, där det gällde att försvara gränsen mot söder, kom Schack tillbaka till Sverige sommaren 1849. Fanny hade nu vuxit upp till en 16-årig skönhet och blev förebild till prinsessan Blanka i hans roman bland annat i detta citat: "*Hon kan hitta på alla slags besynnerligheter och mycket, som man inte tycker något vidare om, men säker och bestämd är hon i allt, och bara hon tar i hand, märker man genast, att det är rejält på ett annat sätt, än när andra förnäma damer är så nådiga att räcka en sina fina fingrar.*"

Det dramatiska året 1851, när Almqvist flydde utomlands, Hierta sålde Aftonbladet och Wendela reste till Frankrike för att föda sitt barn med Hierta, förlovade sig Hans Egede och Fanny. En intensiv brevväxling mellan de inblandade föregick förlovningen. Inte minst Hierta var aktiv i denna. Det förefaller nästan som om han agerade äktenskapsmäklare. Förvisso hade han ett egenintresse i att Schacks varma engagemang, som tidigare varit koncentrerat till den ungdomliga modern, överfördes till dottern.

Schack gjorde en snabb politisk karriär i Danmark. Han startade ett veckoblad för politik och lit-

teratur och skrev en stridsskrift om valreformen, som gav genljud och ledde till att han blev invald i folkettinget som dess yngste ledamot. Där arbetade han för sociala reformer, adelns avskaffande, enkammerssystem, allmänna val, allmän värnplikt, pressfrihet och författarlön. Vi känner igen mycket från Hiertas motiöner i Sverige.

1 854 ingicks äktenskapet med Fanny Hebbe och året därpå föddes dottern Gerda, som emellertid dog i kramp 1858 året efter det att romanen kommit ut. Schack själv dog 1859 i tuberkulos. Han hade fortsatt sin politiska karriär och 1855 blivit statsministerns sekreterare. Han kände dock en växande desillusion över sträng partidisciplin och den konservativa vändningen i

Fanny Hebbe fick dottern Gerda med Schack 1855. Hon blev bara tre år och dog året efter det Schacks bok kom ut och något halvår innan Schack själv dog. På bilden deras gravsten på Tårnby kyrkogård utanför Köpenhamn.

politiken. Vid sin död var han justitieråd.

Den som sysslar med Schack blir snart klar över att det finns två skilda personer Schack, som ständigt dyker upp sida vid sida. Den ena bilden kommer fram i breven och den offentliga verksamheten. Här finns en sund, studentikos glättighet, en livsglädje och aptit på livet som smittar av sig på omgivningen.

Den andra bilden av Schack hämtar stoff delvis från romanen men främst från Fannys nya familj med Schacks vän Peter

Vedel. Här blir Schack en kroniskt nervös personlighet, en hypokondriker och tvångsneurotiker. För den unga Fanny Hebbe var äktenskapet med Schack nog på många sätt problematiskt. Se Peter Vedels text på sidan 9.

Häftiga Hertha är nu tillbaka

Hertha – kommer någon ihåg henne? Nej inte Nobelpristagerskan i litteratur 2009 utan Fredrika-Bremer-Förbundets långlivade tidskrift som började ges ut för i år 150 år sen men då under namnet Tidskrift för hemmet, grundad av Sophie Adlersparre. 1884 tog samma Sophie initiativ till förbundet och tidningen blev då förbundsorgan, först under namnet Dagny (som i Dag Ny) och från 1914 som Hertha, efter Fredrika Bremers roman.

Nu firas Hertha stort med ett välmatat jubileumsnummer under redaktion av Anne Jalakas, proffsig genusjournalist, Helena Lunding, formgivare och Birgitta Wistrand, ordförande för det återuppståndna förbundet tillika initiativtagare, pådrivare och flitig bidragsgivare. Många kända kvinnoskribenter medverkar i det 148-sidiga numret, bl a Barbro Hedvall, Eva Moberg, Kris-

tina Hultman och Ebba Witt Brattström. Även undertecknad bidrar med två artiklar. Det kanske roligaste bidraget är Carina Burmans essä om Fredrika Bremer: "En tuff brud i lyxförpackning", en verklig äreräddning av Fredrika ur tråkighetsträsket. Missa inte den läsupplevelsen. Så här föreställer sig tecknaren Stina Eidem, känd från DN:s ledarsida, Fredrika på kamelryggen under sina resor i den gamla världen.

Ami Lönnroth

Beställ tidskriften på Fredrika-Bremer-Förbundets kansli vars chef faktiskt heter Wendela (Zetterberg i efternamn). Telefon 08-7832015 e-post: kansli@fredrikabremer.se hemsida www.fredrikabremer.se 100 kr för ett ex, 500 kr för tio ex. Utmärkt julkapp!

En översättares glädjeämnen och vedermödor

AV ELISABETH GENELL STORM

Redaktionen bad Fantasternas idoga översättare att skriva ner sina tankar kring översättningen. När den så småningom nådde fram till Atlantis förlag någon gång på försommaren 2006 hade akademiledamoten och danmarkskännaren Knut Ahnlund i en recension just sablat ner en annan översättning av en gammal dansk klassiker. Vad var då naturligare för förlaget än att också be Knut Ahnlund titta på denna översättning. I texttrutan härintill kan man se resultatet.

När den projektglade Svågern ringer och säger "nu har vi hittat någonting för dig att göra" – vad gör man då? Tackar ja med åtskillig tvekan. Att översätta en hel roman, dessutom en 150 år gammal roman, det lät rätt avskräckande. Men så var det ju från danska som jag gillar.

Först hade Svågern lockat mig med smärre översättningsjobb, kortare texter av Schack och av Peter Vedel för denna Avis. Liksom för att få mig tillvand.... Någon tillvänjning till danskaspråket behövde

jag knappast – i familjetraditionen finns fortfarande många danska uttryck som härrör från vår mormors ungdom i Mitt-Skåne, där en dansk konstnärlig familj var nära umgängesvänner. Och vistats i Danmark hade jag flerfaldiga gånger, inte så mycket för att träffa våra danska sysslingar som för att i mer än tjugo år vistas någon vecka eller ett par på den lilla ön Ærø söder om Fyn.

Och jag visste ju åtminstone vem Hans Egede Schack var. Men en hel roman?

Knut Ahnlunds syn på översättningen i brev till Atlantis förlag.

Jag har ägnat ett par dagar åt läsningen av denna tolkning, har först läst den i ett svep, sedan jämfört den med den utgåva av originalet som 1948 kom i serien "Danske Klassikere" under redaktion af Aage Marcus. Den senare är på 396 sidor, inklusive en inledning av Frederik Nielsen och några korta noter. Översättningen befinner sig nu på 176 täta A-4sidor. Den är för det första helt igenom korrekt, vidare är den förnuftigt och stilistiskt finkänsligt avvägd, med en viss gammaldags patina över dialoger, dagböcker och skildringar, men ändå inte stel eller svårtillgänglig för nutida läsare av yngre generationer.

20 juni 2006

Knut Ahnlund

Phantasternedampneribrevlådan en dag för fem år sedan. På den tiden hade jag ingen laptop och visste inte hur man fick maskinen att skriva danskt ø. Att en text kan vara så full av danska ø:n och æ:n, det hade jag inte lagt märke till när jag läste nordiska språk en gång på ett fjärran 50-

forts. nästa sida

Elisabeth Genell Storm blev fil kand 1959 i Lund i nordiska språk, litteraturhistoria och engelska. Hon var i många år bibliotekarie på Göteborgs stadsbibliotek och kom 1978 till Kungälv som biblioteks-/kulturchef. Hon har bl a recenserat barnböcker för Bibliotekstjänst och i Handelstidningen och tillhört Bibliotekstjänsts granskningsnämnd för vuxenböcker.

tal i Lund. Men laptop fick jag genast låna av min syster, och sedan fanns det inga ursäkter utan bara att sätta igång. Ett bra danskt lexikon hade jag, och en strävsam make som villigt ilade till uppslagsverken och letade efter konstiga begrepp som jag ideligen stötte på i boken.

Att översätta Phantasterne blev först min sommarsyssla i torpet, och sedan min vintersyssla hemma i Kungälv. Från torpet medförde jag hem fullskrivna block med ord, fraser och begrepp att slå upp hemma i "civilisationen". Där hade jag ju tillgång till Kungälv's stadsbiblioteks danska lexika, men framför allt Nordiska Folkhögskolans bibliotek som är hyggligt välförsett med danska encyklopedier och lexika, samt en dansk lektor som knäckte åtminstone en svår formulering. Och utan Jens Chr. Andersens kommentar hade jag nog fått fler gråa hår än jag redan hade.

Jag mejlade texter av och an till Svågern som svarade med glada tillrop och mycken uppmuntran när jag höll på att krokna – mest för att historien tycktes mig så knepig. Det har ju fler tyckt, som framgår av det grundliga förordet till boken.

Jag tycker att bland det roligaste i Fantasterna är det parodiska avsnitt där Schack driver gäck med dåtidens floskulösa tidningsprosa. En av svårigheterna var att översätta en avsiktligt dålig, pompös hyllningsdikt till lika svassande och usel vers på svenska.

Länge grubblade jag över hur jag skulle hantera ett lustigt uttryck som jag aldrig hört förr: "Variatio delectat, sagde Fanden, handansede i Glasbuxer." Ingenstans kunde jag finna glasbyxorna eller någon förnuftig förklaring till uttrycket, förrän jag av en slump kom att bläddra i Fredrik Ströms Svenska Ordstav, som stod och tryckte helt tyst i bokhyllan. Där

POUL BJERRE OCH HANS EGEDE SCHACK

AV PER ERIC MATTSSON

Poul Bjerre (1876-1964) var en på sin tid mycket känd "själsläkare", författare och skulptör. Han introducerade Freud i Sverige men tog sedan avstånd och skapade sin egen Psykosyntes där drömmar och helhetstänkande spelar en betydelsefull roll. Man behöver inte läsa mycket av Bjerre för att förstå vilken betydelse fadern Sören hade för honom.

Fadern Sören Bjerre räddades nästan bokstavligen till livet av att läsa Schacks roman *Phantasterne*. Han var mycket hårt hållen av sin far "Han misshandlade mig och fördärvade hela min barndom och kanske ännu mycket mera av mitt liv och det förlåter jag honom aldrig". Sörens far, som var bonde i Danmark, drev upp gossen ur sängen med piska. Lättjan skulle bankas ur kroppen på honom. Ingen gav Sören något stöd. Ända upp i 30-årsåldern sökte han sin tröst i fantasier och dagdrömmar. Då fick han i sin hand Schacks roman. Så här skriver Bärmark/Nilsson i sin stora Bjerrebiografi (*Poul Bjerre "Människosonen"* 1983):

"Vad fick honom att vakna upp ur drömmarna och ta sitt liv i egna händer? Sören Bjerre är mycket säker på sin sak. Han kom att läsa Hans Egede Schacks roman Phantasterne,

och den verkade som en spegel för honom. Plötsligt såg han sig själv och sina egna drömmar. Boken, som utkom 1857, skildrar en dagdrömmare, Conrad Malcolm, som växte upp på ett gods på Själland. Conrad lever inget eget liv han drömmer i stället om ära, makt och erotik. På väg in i överkligheten vaknar han så upp och inser det meningslösa. Genom hårt arbete och självdisciplin lyckas han sedan förverkliga mycket av vad han tidigare endast drömt om. Schack ger också ett porträtt av en barndomsvän till Conrad, som redan från början lyckas omforma sina dagdrömmar till en målmedveten strävan i verklighetens värld, samt av en tredje ung man vars dagdrömmarier för till sinnessjukdom."

Sören Bjerre tog sig i kragen, gick på mejerikurs och blev så småningom framgångsrik smörexportör i Göteborg. Av sin del av arvet efter Sören byggde Poul Bjerre upp sitt Vårstavi utanför Tumba med ett imponerande bibliotek. Där hittade jag för några år sedan en tummad liten bok från 1958 med flera understrykningar. Boken var *Hans Egede Schack*. Breve utgiven av en dansk litteraturkritiker, Ib Ostenfeld. Den läste alltså Poul Bjerre på sin ålders höst, funderade kring den och blev kanske en smula visare av den.

fanns det, som skånskt ordstäv: "Ombyte förnöjer, sa fan när han dansade i glasbyxor".

Jag önskar alla presumtiva Fantastläsare mycket nöje och rekommenderar dem att läsa baklänges,

d.v.s börja med Per Eric Mattssons efterord, och sluta med de danska akademiledamöternas lärda förord, där man får sig till livs de olika teorierna om bokens besynnerliga slut.

Fanny Hebbe Schack Vedel

AV PETER VEDEL

Peter Vedel var högtjänsteman i det danska utrikesdepartementet när han, som relativt nybliven änklings, 1861 efterträdde sin vän Hans Egede Schack som make till Fanny. Han skrev i sina "Erindringer" bland annat följande om Schack och dennes äktenskap med Fanny:

Hon (Fanny Hebbe) kom helt ung till främmande land och hennes öde var inte mildt. Hur älskvärd och genomhederlig Schack än var gjorde dock hans sjuklighet och hypokondri livet hårt för dem båda. Han kunde inte sova om natten och då gick han på promenad och spatserade på gatorna till gryningen, drack kaffe i en eller annan källare med sopgubbar, väktare o.s.v. Stundom gick han ut på Amager till svågern i Taarnby. Fanny ledsagade honom på dessa vandringar och ingen hustru kunde med sådant tålamod och sådan kärlek söka hjälpa sin man att bära sitt kroppsliga och andliga lidande, under vilket han dock visste att bevara sin friskhet i sinnet och sin humoristiska syn på livet.

De två makarna möttes också i sina litterära intressen och hon utövade ett stort och förädlade inflytande på Schacks bok "Phantasterne" (Fantasterna), vilken i ett slag säkrade honom en varaktig plats bland Danmarks diktare som författare till en den finaste, skarpaste och trots detta mest humoristiska analys av fantasteriet.

Vårt öde var det samma, båda hade gått igenom samma sorg, båda var så böjliga att de kunde reagera mot slaget och båda var för unga för att avstå från lyckan i ett familjeliv. Även minnet av Schack förenade oss. Sålunda uppstod efter hand tanken hos mig att vi kunde bli något mer för varandra än blott vänner. (...)

Inte heller min familj ville taga emot henne med entusiasm, henne som de föreställde sig som en omöjlig, opraktisk och tillgjord varelse.

De anade icke – vilket jag för övrigt inte heller insåg – vilka märkvärdiga utvecklingsmöjligheter som låg i hennes rika natur och hur hon så småningom kom ned på jorden och blev den outtröttliga, sparsamma och praktiska husmoder, hustru och moder som hon blev.

Övers. E. Genell Storm

Hela Peter Vedels text om sin vän Schack kan man läsa i WendelAvisan nr 35 oktober 2007. Artikeln finns också som pdf-fil på föreningens hemsida (rubrik publikationer Avisan nr 35).

Fanny Hebbe fick fyra barn i sitt äktenskap med Schacks vän Peter Vedel. På bilden med äldste sonen Valdemar, som blev en känd professor i litteraturhistoria och hjälpte Fanny att ta hand om Schacks efterlämnade papper. Foto ur Brita Hebbes biografi om Wendela 1974.

Bilden nedan är ett tavelfoto av Fanny 69 år gammal 1902. Tavlan finns hos ättlingen Henrik Hjortdal i Köpenhamn. Så här skrev halvbrodern Edvard Faustman i sin dagbok när han fick besked om att Fanny hade dött i oktober 1912: "Det var en av naturen ädel och högeligen begåvad kvinna, som nog ytterligare utvecklats genom att hon haft den lycka att vara förenad med tvenne var i sin genre så utmärkta män som Schack och Vedel."

